

УДК 343.13(477):341.64

А. Підгородинська,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФОРМУВАННЯ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ І МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ ЯК ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У контексті чинного кримінального процесуального законодавства визнання та виконання рішень судів іноземних держав і міжнародних судових установ визнається однією з процесуальних форм міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, яка, перш ніж зайняти власне місце серед них, пройшла досить довгий період становлення як складова частина інших процесуальних форм взаємодії між державами.

Метою цієї статті є дослідження становлення й формування визнання та виконання рішень судів іноземних держав і міжнародних судових установ як самостійного правового інституту та провадження.

Дослідження генези формування вищевказаного інституту необхідне для більш глибокого розуміння його особливостей і можливих напрямів подальшого розвитку. Окремі аспекти цього питання висвітлені в роботах таких учених, як І.І. Івановський, Н.М. Ахтирська, О.І. Виноградова, О.Г. Волеводз, О.В. Касинюк, З.П. Бортновська, Н.Г. Габлей, О.М. Дроздов, К.П. Задоя, А.Г. Маланюк, Ф.Ф. Мартенс, В.В. Рожнов, Г.П. Середя, Я.І. Тростянська, В.М. Філатов, М.І. Хавронюк та інші. При цьому необхідно звернути увагу на те, що як самостійне провадження, окремий правовий інститут визнання та виконання рішень судів іноземних держав і міжнародних судових установ розглядалося в контексті розвитку міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю взагалі, виокремлення відбулося значно пізніше.

Міжнародне співробітництво в кримінальному процесі зароджувалося та розвивалося не у витоках національного законодавства, а в межах міжнародного права, його норм і звичаїв [1] та відображало характерні риси певного історичного періоду.

У літературі наводиться різна періодизація правового регулювання міжнародного співробітництва в кримінальному процесі. При цьому необхідно зважати на те, що будь-яка періодизація має умовний характер і лише певною мірою розкриває процес розвитку міжнародного співробітництва. О.Г. Волеводз виокремлює такі періоди: перший – із давніх часів і приблизно до кінця XVII ст.; другий – XVIII – початок XIX ст.; третій – з 1833 р. і до закінчення Першої світової війни, тобто до 1919 р.; четвертий – між закінченням Першої світової війни та Другою світовою війною, що хронологічно продовжувався з 1919 р. до 1945 р.; п'ятий – з 1945 р. до початку 1990-х рр.; шостий – з початку 90-х рр. і до сьогодні [1].

Першим правовим інститутом у сфері міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю справедливо вважається інститут екстрадиції. Тому серед перших намагань щодо об'єднання зусиль для досягнення мети, яку із сучасних позицій можна вважати співробітництвом у кримінальному процесі, є договір, укладений царем хеттів Хаттушилем III та єгипетським фараоном Рамсесом II в 1296 р. до н. е. У цьому договорі зазначалося: «Якщо хто-небудь втече з Єгипту та піде в державу

хеттів, то цар хеттів не буде його затримувати, а поверне до країни Рамсе-са» [2, с. 393].

Певного розвитку міжнародне співробітництво набуло й у Давній Русі, де особлива увага приділялася питанням охорони власності. У законодавчих актах існували норми, які стосувалися пошуку викраденого майна та залежних людей [3, с. 47, 54, 105, 341]. У Стародавній Русі вже а Х ст. уклалися договори й нормативні акти, які встановлювали процесуальні правила видачі руських з інших держав (Договір князя київського Олега з Візантією 911 р.; договори з Візантією Ігоря (945 р.) та Святослава (971 р.); Руська Правда (текст якої дійшов у вигляді Краткої правди 1136 р. та Пространної правди 1209 р.), Стоглав 1551 р., Соборне уложеніє 1649 р., Наказ сыщикам беглых крестьян и холопов 1683 р., а також Договірний запис зі Швецією від 1649 р. про видачу перебіжчиків [1]).

У 1625 р. Г. Гроцій писав: «Держава, яка надала притулок, зобов'язана або повернути обвинуваченого державі, що направила вимогу про видачу, або покарати його за своїми власними законами – aut dedere aut punire (видай або суди)». Як зазначає О.Г. Волеводз, це теоретичне обґрунтування є початком формування в доктрині міжнародного права поняття, яке сьогодні визначається як здійснення кримінального переслідування за клопотанням іноземної держави [1].

І.І. Івановський у книзі «Взаимное содействие государств в производстве следствия по делам уголовным» [4, с. 11] зазначав, що інститут правової допомоги набув розвитку лише в новий час. На підставі міжнародних договорів його історію можна прослідкувати з XVII ст., а закони окремих держав почали звертати на нього увагу лише в наступному столітті, зважаючи на виникнення певної кількості міжнародних конвенцій. До цього існувала низка причин, які стримували розвиток цього інституту, однак поступово створювалося підґрунтя, на якому він міг розвиватися.

Зазначимо, що період, який більшість учених називають першим, характеризувався слабким розвитком міжнародного співробітництва в кримінальному судочинстві, що було пов'язано, по-перше, з недостатнім рівнем розвитку міжнародних відносин, по-друге, із загальним станом правосуддя й панівною системою доказів [5, с. 522–527]. Однак відбувається інший процес, повільний, пов'язаний із розвитком взаємодії між судами всередині однієї держави. Як зазначав І.І. Івановський, він набуває інтенсивнішого розвитку в практиці судів різних держав [4, с. 15]. Учені XVI ст. та наступних століть часто зазначали, що якщо судді, які здійснюють розгляд кримінальної або цивільної справи, матимуть необхідність допитати свідків або викликати обвинувачених, які мешкають поза округом або поза територією (extradistrictum, extraterritorium), то вони можуть просити про здійснення цих дій суддю за місцем проживання зазначених осіб. При цьому зазначається, що в кримінальних справах за взаємодією з іншим судом зверталися винятково у випадку крайньої необхідності.

Таким чином, принцип взаємної допомоги у відправленні правосуддя існував ще в межах першого періоду, однак окреслювався територією однієї держави. Поступово зазначений принцип поширювався на сферу міжнародних відносин. Спочатку ним керується за відсутності трактатів судова практика, а потім цей принцип поширюється на міжнародні договори. Варто зазначити, що перші положення (досить обмежені) у договорах Російської імперії XVII – першої половини XVIII ст. покладають на держави взаємний обов'язок видавати разом зі злочинцями викрадені речі (Столбовський мирний договір між Росією і Швецією від 27 лютого 1617 р., Кардиський мирний договір 21 червня 1661 р. між Росією та Швецією (ст. 21), Ништадський мирний договір між Росією і Швецією від 20 серпня 1721 р. (ст. 23), Абоський мирний договір між Росією і Швецією від 7 серпня 1743 р. (ст. 20)) [4, с. 18].

У видачі викраденого майна разом зі злочинцем прослідковується розвиток взаємодії з іноземними судами в провадженні слідчих дій у кримінальних справах, оскільки викрадене майно може бути речовим доказом.

Таким чином, постанови про видачу разом зі злочинцем викрадених ним речей, здобутих у результаті вчинення злочину, є в міжнародних договорах першим зародком розвитку міжнародної правової допомоги в кримінальних справах (у широкому сенсі), а також виконання рішення іноземного суду в контексті того, що для здійснення певних процесуальних дій необхідно попередньо винести рішення судом тієї держави, яка запитує допомогу.

18 серпня 1754 р. між Австрією й Венецією було укладено договір про прикордонні зносини. Стаття 8 договору закріплювала положення про те, що у випадку розслідування визначених у цій статті кримінальних діянь прикордонні суди держав, між якими укладається угода, «должны взаимно подавать друг другу руки, чтобы могло иметь место отправленіе правосудія» [6, с. 64].

Необхідно зазначити, що з метою взаємодії деякі держави поряд з укладенням договорів стали законодавчо закріплювати відповідні положення (Constitutio criminalis Theresiana 1768 р. та мало кому відомий Reglement provisionnel pour la procedure criminale dans les Pays-Bas Autrichiens 1787 р. [7, с. 6]). Ці документи містять загальні постанови щодо обов'язку суду, який здійснює розгляд, співпрацює з іншими судами – вітчизняними та іноземними – з метою збирання доказів, при цьому визначаються умови таких відносин.

У XIX ст. процес формування міжнародного співробітництва продовжується, збільшується договірна основа, а угоди стають усе більш змістовними та процесуально збагаченими. Активно розвиваються конвенції, що регулюють міжнародні зносини у сфері правосуддя взагалі та спеціальні конвенції, що стосуються виконання судових доручень у кримінальних справах. Усе більше зна-

ходить відображення положення про те, що суди повинні взаємно надавати таку ж судову допомогу в цивільних і кримінальних справах, як вони надають іншим національним судам, відповідно до законів своєї держави [4, с. 33].

І.І. Івановський зазначав, що спеціальні договори Росії з іншими державами відставали в розвитку від договорів, які уклалися між іншими державами приблизно до 60-х рр. XIX ст. Тільки після видання Судових уставів 1864 р. європейські держави стали більш активно укладати договори у сфері міжнародного співробітництва в кримінальному процесі (договори про видачу з Данією 1866 р., Нідерландами 1867 р., Баварією 1869 р. та ін.) [4, с. 44].

Починаючи з 70-х рр. XIX ст. Росія почала укладати угоди про надання різних видів взаємодопомоги (у широкому розумінні) судами (Декларація зі Швецією 1870 р. про відшкодування витрат свідка, який був викликаний у кримінальній справі до прикордонного суду в князівство Фінляндське та Шведське [8, с. 98]; Декларація з Італією від 1874 р. про передачу судових доручень; Конвенція з Німеччиною від 1879 р. про безпосередні зносини між судовими установами варшавського судового округу та німецькими прикордонними судовими місцями в цивільних і кримінальних справах [9, с. 165; 10, с. 256] тощо). Таким чином, Росія бере на себе низку зобов'язань за міжнародними конвенціями, які визначили її відносини з іноземними державами щодо виконання іноземних судових доручень (та, як уявляється, і судових рішень).

В «Енциклопедичному словнику» Ф.А. Брокгауза та І.А. Ефрона знаходяться відомості про виконання іноземних вироків і рішень іноземних судів [11]. Зазначається, що кримінальні вирок іноземних судів, за загальним правилом, визначеним як практикою, так і теорією, не підлягають виконанню, оскільки кримінальний вирок – це результат застосування публічних законів держави, які не можуть поширюватися на територію іншої держави.

Інша справа – визнання кримінального вироку іноземного суду як факт, що має певні юридичні наслідки; воно є необхідним для того, щоб не порушувалося правило *non bis in idem*, і особа, яку було засуджено за кордоном, не притягувалася до відповідальності двічі за той самий злочин. Із цього загального правила робиться виняток у бельгійському та французькому законодавствах у випадках, коли підданого було засуджено за кордоном за злочин, спрямований проти державного ладу його вітчизни: у цих випадках справа розглядалася наново, у повному обсязі. Руське законодавство не містило положень про значення кримінальних вироків іноземних судів. На обговорення Сенату це питання виносилося двічі, зокрема в справі поручика Нікітченкова, засудженого в Парижі за замах на вбивство з покаранням у вигляді довічних каторжних робіт. У 1868 р. Сенат визнав, що Нікітченков і в Росії має вважатися таким, що втратив всі права на майно; однак у 1871 р. Сенат, виходячи з 14 ст. Статуту кримінального судочинства (де зазначалося, що ніхто не може бути покараний за злочин чи проступок, підвідомчий судовому відомству, інакше, як за вироком відповідного суду, який набрав законної сили), дійшов висновку щодо невизнання сили за кримінальними вирокami іноземних судів. Проект нового кримінального уложення, як зазначається у вказаній енциклопедії, визнавав кримінальні вирокi іноземних судів, постановляючи, що засуджені за кордоном за злочини проти приватних осіб після прибуття до Росії віддаються під нагляд поліції, засуджені ж за кордоном за злочини, спрямовані проти державного порядку Росії, підлягають виселенню до Сибіру без перегляду справи.

Важливим етапом у розвитку міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства, як уявляється, є існування поряд із міжнародними конвенціями відповідних національних законів. У цих законах визначалися засади, умови, відповідно до яких певна

держава бажає керуватися у своїх зносинах з іншими державами щодо виконання судових доручень, що дозволяло уникнути низки проблем, оскільки суди мали точну вказівку щодо виконання дій, які запитувалися.

Так, питання виконання іноземних судових доручень знайшли своє регулювання в статутах кримінального судочинства, зокрема Італійському 1865 р., Іспанському 1872 р. та 1882 р. та ін., а також у законах про видачу, а саме у французькому й італійському 1865 р., аргентинському 1885 р., Конго 1886 р. тощо. В іспанських статутах кримінального судочинства 1872 р. та 1882 р. та в проектах законів про видачу Франції знаходиться прояв загальної постанови про те, що судові доручення виконуються у випадку та в порядку, передбачених міжнародними конвенціями [12, с. 66].

У цей же період з'являються передумови для правового регулювання міжнародного кримінального правосуддя. Ще Ф. Мартенс, говорячи про організацію міжнародного спілкування, наголошував на необхідності створення міжнародного суду, який мав би значну матеріальну силу, що сприяло б забезпеченню примусового виконання його рішень [13, с. 224]. Укладення міжнародних договорів у цій сфері припадає вже на четвертий період розвитку міжнародного співробітництва. Так, у 1919 р. між Австрійською Республікою та 17 союзними державами було укладено Сен-Жерменський мирний договір; між Угорщиною та 17 союзними державами й асоційованими державами 1920 р. – Трианонський мирний договір; між Болгарією та 16 союзними державами – Нейльський мирний договір.

У ХХ ст. багатостороннє співробітництво у сфері кримінального процесу набуває подальшого розвитку. Значного поширення набула практика укладення багатосторонніх договорів про боротьбу з окремими видами злочинів. Так, у 1921 р. з'являється Міжнародна конвенція про заборону торгівлі жінками й дітьми; у 1923 р. – Міжнародна

конвенція про попередження обороту порнографічних видань і торгівлі ними; у 1925 р. – Женевська угода про заборону виробництва, внутрішньої торгівлі та використання очищеного опіуму тощо.

У 1927 р. у Варшаві відбулася міжнародна конференція щодо уніфікації кримінального права, на якій до злочинів, що посягали на міжнародний правопорядок, було віднесено піратство, підробку металевих грошей і державних цінних паперів, торгівлю рабами, жінками та дітьми, умисне вживання будь-яких засобів, що могли спричинити суспільну небезпеку, незаконну торгівлю наркотиками, порнографію й інші злочини, відповідальність за які передбачено конвенціями [14, с. 10].

У середині ХХ ст. вагому роль у розвитку міжнародного співробітництва в кримінальному процесі відіграла Друга світова війна. 13 січня 1942 р. союзні держави прийняли Міжсоюзницьку заяву про покарання за військові злочини. 8 серпня 1945 р. між урядами СРСР, США, Великої Британії, Північної Ірландії та Тимчасовим урядом Французької Республіки було підписано Угоду про судове переслідування та покарання головних військових злочинців європейських країн осі [15, с. 761]. На його основі було прийнято Статут міжнародного військового трибуналу та Статут міжнародного військового трибуналу для Далекого Сходу.

Міжнародні договори, що уклалися, поступово розширювали коло діянь, які визнавалися міжнародними злочинами та кримінальними злочинами міжнародного характеру.

Крім того, активно формується регіональна правова база щодо співробітництва між державами в кримінально-процесуальній сфері (наприклад, Конвенція Бенілюкс про видачу та взаємну правову допомогу 1962 р. та ін.).

У ХХ ст. активного розвитку набувають процеси, пов'язані з формуванням системи міжнародної кримінальної юстиції, результатом якого стає створення постійно діючого органу – Між-

народного кримінального суду (далі – МКС).

Треба зазначити, що його створенню передував довгий і складний процес, пов'язаний з ідеями формування міжнародної кримінальної юстиції взагалі, який умовно можна поділити на етапи. Перший етап бере свій початок із Версальського мирного договору 1919 р.; другий етап пов'язаний із необхідністю притягнення до відповідальності головних військових злочинців європейських країн гітлеровської коаліції, які вчинили злочини проти миру, військові злочини та злочини проти людяності під час Другої світової війни. Міжнародним кримінальним судом став Нюрнберзький військовий трибунал, що відбувся в Нюрнберзі з 20 листопада 1945 р. по 1 жовтня 1946 р. Юридичним підґрунтям для його створення та діяльності стала Лондонська угода від 8 серпня 1945 р. та доданий до нього Статут Трибуналу [16, с. 761]. Міжнародним кримінальним судом став також Токійський військовий трибунал для Далекого Сходу, який було створено спеціальною постановою Головнокомандуючого окупаційними військами в Японії генералом Д. Макартурою від 19 січня 1946 р., до якого додавався відповідний Статут, який багато в чому відповідав положення Нюрнберзького трибуналу та повторював їх. Третій етап припадає на 80–90 рр. ХХ ст., що пов'язано з переформатуванням держав, цінностей, зміною політичної обстановки у світі. Самоціллю деяких держав і народів стало створення мононаціональних держав, у яких люди іншої національності суттєво обмежувались у правах для послідовного «видавлювання» з держави. Особливого характеру ці явища набули в Югославії та Руанді. Щодо цих ситуацій було створено відповідні трибунали (стосовно колишньої Югославії та Руанди).

Усі вищезазначені трибунали були міжнародними кримінальними судами, однак їх юрисдикція обмежувалася територіальними й часовими межами, певним колом осіб. Тому потреба

у створенні саме такого міжнародного кримінального суду, який би був постійно діючим органом із визначеною юрисдикцією, залишалася. 17 липня 1998 р. на дипломатичній конференції в Римі представники більш ніж 100 держав підписали Статут МКС. Документ набув чинності 1 липня 2002 р.

Узагалі друга половина ХХ ст. характеризувалася укладенням значної кількості багатосторонніх і двосторонніх договорів як у сфері боротьби зі злочинністю, так і безпосередньо в міжнародному співробітництві під час кримінального провадження. При цьому активно виокремлювалися конкретні форми міжнародного співробітництва між державами; вони знаходили процесуальну регламентацію як у зазначених договорах, так і в національних законодавствах держав (Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р., Додатковий і Другий додатковий протокол до неї; Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 1959 р., Додатковий протокол 1978 р.; Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками 1964 р.; Європейська конвенція про інформацію щодо іноземного законодавства 1968 р., Додатковий протокол до неї 1978 р.; Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 р.; Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р.; Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом 1977 р.; Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р., Додатковий протокол до неї 1997 р.; Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 р.; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють, 2000 р., відповідні закони про ратифікацію цих договорів тощо).

Зазначимо, що перехід до шостого періоду для багатьох держав (особливо для більшості країн колишнього СРСР)

характеризувався демократичними змінами як у суспільстві взагалі, так і у кримінальному судочинстві зокрема. Після розпаду СРСР Україна, відповідно до ст. 7 Закону України «Про правонаступництво України», Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів від 1978 р. з додатками України, надісланими в січні 1994 р. до посольств іноземних держав, є правонаступницею за двосторонніми договорами колишнього СРСР із питань кримінального судочинства.

Активно укладаються двосторонні договори з наново створеними державами. У 1993 р. між державами-членами СНД у Мінську було затверджено Конвенцію про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах (Мінську конвенцію) [17], у 1997 р. – Додатковий протокол до неї [18], у 2002 р. – Кишинівську редакцію зазначеної Конвенції [19] та ін. Починається активний процес удосконалення національних кримінально-процесуальних законодавств з урахуванням міжнародно-правових зобов'язань держав. Країни приймають нові кримінально-процесуальні кодекси або вносять відповідні зміни та доповнення до вже існуючих, зважаючи на потреби сучасного кримінального судочинства.

Довгий час питання процесуальної регламентації міжнародного співробітництва під час кримінального провадження залишалися поза належною увагою вітчизняного законодавця. Спочатку Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 р. містив лише ст. 31, яка передбачала, що порядок зносин судів, прокурорів, слідчих та органів дізнання з відповідними установами іноземних держав, а також порядок виконання доручень визначаються чинним законодавством України й міжнародними договорами України. Фактично ця норма відсилала саме до чинних міжнародних договорів і до процедури загального характеру, оскільки кримінально-процесуальне законодавство хоч і містило посилання, однак

спеціальних процедур не встановлювало, що викликало складності. Лише в 2011 р. Кримінальний процесуальний кодекс України 1960 р. було доповнено розділом IX, у якому містилася глава 37, що визначала національну процедуру реалізації міжнародних договорів щодо видачі (екстрадиції) осіб, а пізніше – і щодо міжнародної правової допомоги (глава 38) та перейняття кримінального переслідування (глава 39), а також низкою статей, що визначали правові основи створення й діяльності міжнародних слідчих груп, можливість присутності представника компетентного органу іноземної держави під час виконання запиту про міжнародну правову допомогу [20]. Основний механізм реалізації європейських конвенцій, перерахованих вище, визначався Інструкцією про порядок виконання Європейських конвенцій із питань кримінального судочинства 1999 р.

Новим необхідним і важливим кроком у напрямі розвитку міжнародного співробітництва, процесуальної регламентації його форм на національному рівні для України, як уявляється, стало прийняття Верховною Радою України 13 квітня 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України [21], який набув чинності 19 листопада 2012 р. і в якому законодавець визначив основні засади міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, форми співробітництва (міжнародну правову допомогу під час проведення процесуальних дій, екстрадицію, перейняття кримінального провадження, визнання та виконання вироків судів іноземних держав і міжнародних судових установ та передачу засуджених осіб), передбачив особливості процесуального порядку їх реалізації, у тому числі відповідно до норм міжнародних договорів.

8 вересня 2015 р. Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо злочинів проти людяності та воєнних злочинів. Міністерством закордонних справ України було передано відповідну заяву Секретарю

МКС. Відповідно до цієї заяви Україна визнає юрисдикцію МКС щодо всіх злочинів, скоєних на її території з початку військової агресії Російської Федерації проти України (з 21 листопада 13 р. по 22 лютого 2014 р.). Варто зазначити, що Україна не ратифікувала установчий документ МКС – Римський статут, однак положення цього договору дозволяють державі, яка не є членом Статуту, визнавати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду та активно й усесторонньо здійснювати співпрацю в кримінальній процесуальній сфері (глава IX Статуту), зокрема в проведенні ним вивчення переданої на його розгляд ситуації, у подальшому можливому розслідуванні злочинів, які підпадуть під юрисдикцію МКС і здійсненні кримінального переслідування за ці злочини. У контексті набутих зобов'язань щодо активного співробітництва з МКС вважаємо за необхідне розробити дієвий механізм реалізації останніх на національному рівні, зокрема, шляхом прийняття спеціального закону про співробітництво з міжнародними судовими установами, у тому числі з постійно діючим Міжнародним кримінальним судом.

Таким чином, можна зробити певні висновки. Інститут визнання та виконання рішень іноземних судів і міжнародних судових установ гармонійно та поступово розвивався в надрах міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та кримінального судочинства: спочатку в межах інституту екстрадиції, який виник раніше за інші форми співробітництва, а в подальшому він став складовою, іноді невід'ємною, частиною інших форм співробітництва і мав «наскрізний» характер. Таке твердження пов'язане з тим, що для успішної реалізації будь-якої з визначених форм співробітництва в різні історичні етапи необхідно було визнавати на власній території юридичну силу іноземного процесуального рішення й після цього виконувати його.

Як самостійна процесуальна форма міжнародного співробітництва визнан-

ня та виконання рішень іноземних судів і міжнародних судових установ є зовнішнім вираженням, способом існування такого співробітництва як явища і становить поряд з іншими процесуальними формами співробітництва його предмет. Таке зовнішнє вираження проявляється в сукупності правових норм певного виду. Правові норми інституту визнання та виконання іноземних процесуальних рішень мають єдиний зміст із відповідними нормами, які регулюють конкретну форму співробітництва, підпорядковуються загальним положенням, принципам і правовому режиму правового інституту, усередині якого функціонують. Правові норми, з яких складається інститут визнання й виконання рішень іноземних судів і міжнародних судових органів, становлять глави, а окремі форми міжнародного співробітництва – розділи та підрозділи.

Визнання та виконання рішень іноземних судів і міжнародних судових органів як самостійне провадження передбачає визнання та виконання остаточних рішень (вироків) іноземної держави або міжнародної кримінальної судової установи (наприклад, Міжнародного кримінального суду).

Сучасний інститут визнання й виконання рішень іноземних судів і міжнародних судових установ являє собою систему правових норм, що регулюють відносини у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, діяльність уповноважених на те суб'єктів, яка полягає в проведенні процесуальних дій і прийнятті процесуальних рішень із метою поширення юридичної сили рішення іноземного суду або міжнародної судової установи (або іншого компетентного органу в разі визначення його повноважним національним законодавством) на територію запитуваної держави, а також застосування всіх можливих законних засобів для їх реалізації відповідно до законодавства запитуваної держави та прийнятих міжнародно-правових зобов'язань.

Ключові слова: екстрадиція, правова допомога, виконання іноземного вироку, міжнародна судова установа.

Статтю присвячено дослідженню формування визнання та виконання рішень судів іноземних держав і міжнародних судових установ як правового інституту. Зазначений інститут розвивався та формувався разом з іншими процесуальними формами міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні (спочатку з видачею, а пізніше – правовою допомогою, перейняттям кримінального переслідування та передачею засуджених осіб). Процес виокремлення в самостійне провадження та самостійний правовий інститут розпочався в другій половині ХХ ст. У чинному кримінальному процесуальному законодавстві досліджуваний інститут визначений окремо або як частина інших проваджень, пов'язаних зі здійсненням міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні.

Статья посвящена исследованию формирования признания и исполнения решений судов иностранных государств и международных судебных органов как правового института. Указанный институт развивался и формировался вместе с другими процессуальными формами международного сотрудничества в уголовном производстве (сначала с выдачей, а позже – правовой помощью, перенятием уголовного преследования и передачей осужденных лиц). Процесс выделения в самостоятельное производство и самостоятельный правовой институт начался во второй половине ХХ в. В действующем уголовном процессуальном законодательстве исследуемый институт определен отдельно или как часть других производств, связанных с осуществлением международного сотрудничества в уголовном производстве.

The article is devoted to research of recognition and executive formation of the courts decisions of the foreign states and international judicial authorities as legal institute. The mentioned institute was developing and forming together with other procedural forms of the international cooperation in criminal proceedings (at first with delivery, and later with legal aid, adopting criminal prosecution and transferring of convicted persons). Process of allocation in independent production and independent legal institute began in the second half of the XX century. In exist criminal procedural legislation the studied institute is defined separately or just as a part of other productions are connected with implementation of international cooperation in criminal proceedings.

Література

1. Волеводз А.Г. *Международное сотрудничество в сфере уголовного процесса : [курс лекций]* / А.Г. Волеводз [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mgimo.ru/kurs/document15567.html>.
2. *Международное право : [учебник]* / отв. ред. Ю.М. Колосов, В.И. Кузнецов. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Международные отношения, 1998. – 624 с.
3. *Российское законодательство X – XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О.И. Чистякова.* – М. : Юридическая литература. – 1984–1989. – Т. 1 : *Законодательство Древней Руси.* – 1984. – 432 с.
4. *Ивановский И.И. Взаимное содействие государств в производстве следствия по уголовным делам / И.И. Ивановский.* – О. : Тип. «Одесский вестник», 1889. – 149 с.
5. *Владимірський-Будановъ М.Ф. Обзор истории русскаго права / М.Ф. Владимирский-Будановъ.* – К. : Н.Я. Оглоблин, 1888. – 699 с.
6. *Martens G.F. Suppl Ment Au Recueil De Principaux Trait S D'Alliance, De Paix, De Tr Ve.* / G.F. Martens. – Paris : Nabu Press, 2010. – 754 p.
7. *Eyssautier M. Lettresrogatoires en France etdans les etatssardes / M. Eyssautier.* – Paris : BiblioVazaar, 1860. – 431 p.
8. *Полное собрание законов Российской Империи : в 55 т. / под редакцией М.М. Сперанского.* – СПб. : Типография второго отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830–1884. – Т. 41. – 1866. –1079 с.

9. *Полное собрание законов Российской Империи : в 55 т. / под редакцией М.М. Сперанского.* – СПб. : Типография второго отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830–1884. – Т. 54. – 1879. – 562 с.
10. *Собрание узаконений и распоряжений правительства.* – 1874. – № 74.
11. *Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона [Электронный ресурс].* – Режим доступу : http://dic.nsf.gov/brokgauz_efron/46391.
12. *Ley provisional de enjuiciamiento criminal (22.12.1872).* – Madrid. – 1873. – Art. 66 ; *Ley provisional de enjuiciamiento criminal (14.09.1882).* – Madrid. – 1885. – Art. 193–194.
13. *Мартенс Ф.Ф. Современное международное право цивилизованных народов : в 2 т. / Ф.Ф. Мартенс.* – СПб. : Тип. М-ва пут. сообщ., 1883– . – Т. 2. – 1883. – 438 с.
14. *Волеводз А.Г. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества (правовые основы и методика)* / А.Г. Волеводз. – М. : ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2000. – 477 с.
15. *Действующее международное право: в 3 т. / сост. Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова.* – М. : Б. в., 1997– . – Т. 3. – 1997. – 832 с.
16. *Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо міжнародних договорів від 23 августа 1978 р. [Электронный ресурс].* – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_185.
17. *Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. [Электронный ресурс].* – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_009.
18. *Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. [Электронный ресурс].* – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_009.
19. *Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 7 жовтня 2002 р. [Электронный ресурс].* – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_619.
20. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України від 16 червня 2011 р. [Электронный ресурс].* – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3529-17>.
21. *Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Электронный ресурс].* – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651a_17.

